

INKLYUZIV TA'LIM: GLOBAL TAJRIBA VA O'ZBEKISTON MODELI

Denov tadbirkorlik va pedagogika

instituti stajyor o'qituvchisi

Ziyoyeva Mavluda Ergashevna

ziyayevamavluda91@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada inklyuziv ta'limning global tajribasi va O'zbekistondagi amalga oshirilayotgan inklyuziv ta'lim modeli tahlil qilinadi. Global tajribada inklyuziv ta'limni amalga oshirishda ilg'or mamlakatlarning tajribalari, jumladan, Finlandiya, Kanada, Yaponiya, Janubiy Afrika va boshqa davlatlarning inklyuziv ta'limga bo'lgan yondashuvlari keltiriladi. O'zbekistonda esa inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha ijobiy qadamlar tashlanib, o'quvchilarga maxsus ehtiyojlar asosida individual yondashuvlar qo'llanilmoqda.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, maxsus ehtiyojli o'quvchilar, teng imkoniyatlar, global tajriba, o'zbekistonda inklyuziv ta'lim, pedagogik yordam, o'qituvchilarni tayyorlash, jamiyatda barqarorlik, me'yoriy-huquqiy asoslar, ta'lim tizimi

Аннотация: В данной статье анализируется мировой опыт инклюзивного образования и модель инклюзивного образования, реализуемая в Узбекистане. В мировом опыте представлен опыт передовых стран по внедрению инклюзивного образования, в том числе подходы к инклюзивному образованию Финляндии, Канады, Японии, ЮАР и других стран. В Узбекистане предпринимаются позитивные шаги по развитию инклюзивного образования, применяются индивидуальные подходы к учащимся с учетом особых потребностей.

***Ключевые слова:** инклюзивное образование, учащиеся с особыми потребностями, равные возможности, мировой опыт, инклюзивное образование в Узбекистане, педагогическая поддержка, подготовка учителей, стабильность в обществе, нормативно-правовая база, система образования.*

***Abstract:** This article analyzes the global experience of inclusive education and the inclusive education model being implemented in Uzbekistan. The global experience presents the experiences of advanced countries in implementing inclusive education, including Finland, Canada, Japan, South Africa and other countries' approaches to inclusive education. In Uzbekistan, positive steps are being taken to develop inclusive education, and individual approaches are being applied to students based on their special needs.*

***Keywords:** inclusive education, students with special needs, equal opportunities, global experience, inclusive education in Uzbekistan, pedagogical support, teacher training, stability in society, regulatory and legal framework, education system*

KIRISH

Inklyuziv ta'lim - bu barcha talabalar, jumladan, maxsus ehtiyojlari bo'lganlar, uchun ta'limni teng imkoniyatlar asosida taqdim etishni maqsad qilgan pedagogik yondashuvdir. Bu yondashuv o'z ichiga barcha talabalarning ta'limga, jamiyatga va turli resurslarga teng kirish imkoniyatlarini yaratishni oladi. Inklyuziv ta'limni amalga oshirish, nafaqat akademik muvaffaqiyatni ta'minlash, balki ijtimoiy, madaniy va shaxsiy rivojlanishning ham muhim qismidir. Ushbu maqolada inklyuziv ta'limning global tajribasi va O'zbekistondagi amalga oshirilayotgan inklyuziv ta'lim modeli haqida so'z yuritiladi.

Inklyuziv ta'lim dunyo miqyosida keng tarqalgan yondashuv bo'lib, ko'plab mamlakatlarda amalga oshirilmoqda. Uning asosiy maqsadi - barcha o'quvchilarga, shu jumladan, nogironligi yoki o'ziga xos ehtiyojlari

bo'lganlarga ta'lim olishda teng imkoniyatlar yaratishdir. Global tajriba inklyuziv ta'limni amalga oshirishda turli yondashuvlar va metodlarni qo'llab-quvvatlaganligini ko'rsatadi.

Evropa va Shimoliy Amerika davlatlarida inklyuziv ta'limga katta e'tibor qaratilgan. Masalan, Finlandiya ta'lim tizimi inklyuziv yondashuvni kengaytirish bo'yicha ilg'or tajribalarga ega. Bu yerda har bir o'quvchiga individual yondashuv qo'llaniladi va muammolarni hal qilishda pedagogik yordam ko'rsatiladi. Kanadada ham inklyuziv ta'limga alohida e'tibor berilgan. Bu mamlakatda ta'lim tizimi nogironligi bo'lgan talabalar uchun maxsus resurslar va o'qituvchilarni taqdim etadi, shuningdek, o'quvchilarning har xil ehtiyojlari asosida individual o'quv rejalarini ishlab chiqish amaliyoti mavjud.

Yaponiya va Janubiy Koreya kabi Osiyo mamlakatlari ham inklyuziv ta'limni muvaffaqiyatli amalga oshirishda oldinga qadam qo'ymoqda. Bu mamlakatlarda o'qituvchilar nogironlik yoki o'ziga xos ehtiyojlari bo'lgan talabalarni integratsiyalash va ularning ijtimoiy va akademik muvaffaqiyatlarini ta'minlashda maxsus yondashuvlarni qo'llashadi. Janubiy Afrikada esa, inklyuziv ta'limga bo'lgan e'tibor 1990-yillardan so'ng oshdi va ta'lim tizimida barcha o'quvchilarning teng huquqlarini ta'minlashga qaratilgan qonunlar va siyosatlar joriy qilindi. O'zbekistonda inklyuziv ta'limni amalga oshirish uchun ijobiy qadamlar tashlandi. Respublikada ta'lim tizimining inklyuziv yondashuvni qo'llashga qaratilgan turli tashabbuslar va loyihalar amalga oshirilmoqda.

ASOSIY QISM

O'zbekistonda inklyuziv ta'limga yondashuv

O'zbekistonda inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi - nogironligi bo'lgan o'quvchilarni umumiy ta'lim maktablariga jalb qilish va ularning ta'lim olishda teng imkoniyatlarini ta'minlashdir. Respublikada bir qator o'quv muassasalarida maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun individual yondashuvlar qo'llanilib, ular uchun o'ziga xos o'quv dasturlari ishlab

chiqilmoqda. Shuningdek, ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida inkluziv ta'limni amalga oshirish uchun zarur infratuzilma yaratish ishlari olib borilmoqda.

Tashkiliy va me'yoriy-huquqiy asoslar

O'zbekistonda inkluziv ta'limning rivojlanishi uchun bir qator me'yoriy-huquqiy hujjatlar va dasturlar ishlab chiqilgan. "Ta'lim to'g'risida"gi qonun va "Nogironligi bo'lgan shaxslarga ta'lim berish bo'yicha milliy strategiya" kabi hujjatlar inkluziv ta'limni rivojlantirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan. Shuningdek, O'zbekistonda xalqaro tashkilotlar va donorlar bilan hamkorlikda maxsus ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarga yordam ko'rsatish uchun turli loyihalar amalga oshirilmoqda.

Pedagogik yordam va o'qituvchilarning tayyorlanishi

O'zbekistonda inkluziv ta'limni amalga oshirishda o'qituvchilarni tayyorlash juda muhim ahamiyatga ega. Pedagogik kadrlarga maxsus ehtiyojli o'quvchilar bilan ishlashda zarur bo'lgan ko'nikmalarni o'rgatish maqsadida treninglar, seminarlar va malaka oshirish kurslari tashkil etilmoqda. Shuningdek, o'qituvchilarni maxsus didaktik materiallar va vositalar bilan ta'minlash ishlari amalga oshirilmoqda.

Maxsus ta'lim dasturlari va resurslar

O'zbekistonda nogironligi bo'lgan o'quvchilar uchun ta'lim dasturlari va resurslar kengaytirilmokda. Dastlabki sinflarda, o'qituvchilar individual ta'lim rejaları asosida, har bir bolaning ehtiyojlariga mos o'qish dasturlarini yaratib, ularni amalga oshirishga harakat qilmoqda. Bu jarayon, avvalo, bolaning qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan va ularning jamiyatda to'laqonli ishtirok etishiga imkon yaratadi.

Inkluziv ta'limning bir qator afzalliklari mavjud, ulardan ba'zilarini keltirib o'tamiz:

O'quvchilarni tenglashtirish: Inklyuziv ta'lim barcha o'quvchilarga teng imkoniyatlarni taqdim etadi, ularni jamiyatga to'liq integratsiya qilishga yordam beradi.

Ijtimoiy barqarorlik: Nogironligi bo'lgan shaxslarning jamiyatda to'liq ishtirok etishi, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

Shaxsiy rivojlanish: Inklyuziv ta'lim har bir o'quvchining individual rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi va ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.

Keng doiradagi ijtimoiy ko'nikmalar: O'quvchilar bir-biriga yordam berishni o'rganadilar, turli madaniyatlarni, ehtiyojlarni tushunishadi va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradilar.

Inklyuziv ta'lim - bu jamiyatda barcha o'quvchilarning teng huquqlarini ta'minlashga qaratilgan muhim yondashuvdir. Global tajriba, inklyuziv ta'limni amalga oshirishda ijobiy natijalar va o'ziga xos yondashuvlarni ko'rsatadi. O'zbekistonda ham bu yondashuvni rivojlantirish uchun tizimli ishlar olib borilmoqda. Inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi, jamiyatda tenglik, adolat va barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. O'zbekistonda inklyuziv ta'limni yanada rivojlantirish uchun davlat va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari zarur.

Inklyuziv ta'lim, maxsus ehtiyojlari bo'lgan shaxslarni umumiy ta'lim tizimiga integratsiya qilishga qaratilgan yondashuv bo'lib, nafaqat akademik muvaffaqiyatni ta'minlash, balki bu o'quvchilarning jamiyatga to'laqonli qo'shilishiga yordam beradi. Dunyo bo'ylab inklyuziv ta'limning rivojlanishi, har bir mamlakatning o'zining ijtimoiy va madaniy xususiyatlariga moslashtirilgan. Inklyuziv ta'limni amalga oshirishning muvaffaqiyati, davlatlararo hamkorlik, o'qituvchilarni tayyorlash va maxsus resurslarni taqdim etishga bog'liq. O'zbekistonda, 2010-yilgi "Ta'lim to'g'risidagi" qonunda inklyuziv ta'limning rivojlantirilishi haqidagi tamoyillar va me'yorlar belgilangan. Bu orqali nogironligi bo'lgan shaxslar va ularning oilalariga

ijtimoiy yordam ko'rsatish, ta'lim olishdagi teng imkoniyatlarni ta'minlashning asosiy maqsadi bo'lib, ilgari surilmoqda.

Davlatimiz tomonidan inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun amalga oshirilayotgan amaliy yordamlar maxsus ehtiyojli o'quvchilarga teng imkoniyatlar yaratish, ta'lim tizimiga integratsiya qilish va jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan. Ushbu tashabbuslar orqali o'quvchilarga mos infratuzilma, malakali o'qituvchilar va zaruriy resurslar taqdim etilmoqda. Davlatimizning bu boradagi sa'y-harakatlari o'quvchilarning jamiyatga to'liq integratsiyasini va ijtimoiy muvaffaqiyatlarini ta'minlashga qaratilgan.

O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha olib borilayotgan ishlar keng qamrovli va tizimli bo'lib, ular nogironligi bo'lgan o'quvchilarga teng imkoniyatlar yaratish, ularni ta'lim tizimiga integratsiya qilish va jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan. Bu jarayonlar davomida, maxsus ta'lim dasturlari, o'qituvchilarni tayyorlash, infratuzilma yaratish va ijtimoiy qabulni oshirish kabi muhim yo'nalishlar yurtimizda inklyuziv ta'limni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun muhim asos bo'ladi.

XULOSA

Inklyuziv ta'lim - bu barcha o'quvchilarga, shu jumladan, maxsus ehtiyojlari bo'lganlarga teng imkoniyatlar yaratishni maqsad qilgan ta'lim yondashuvi bo'lib, uning asosiy vazifasi ijtimoiy tenglikni ta'minlashdir. Global tajriba inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun davlat va jamiyatning hamkorligi, maxsus yondashuvlar va resurslarni talab qiladi. Barcha o'quvchilarga teng imkoniyatlar yaratish orqali inklyuziv ta'lim jamiyatda barqarorlik, ijtimoiy hamjihatlikni rivojlantirishga, shuningdek, maxsus ehtiyojlari bo'lgan shaxslarning o'zini jamiyatda to'laqonli his qilishiga yordam beradi. O'zbekistonda ham inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha ijobiy qadamlar tashlanib, ta'lim tizimida zarur infratuzilma yaratilmoqda, o'qituvchilarni tayyorlash va maxsus resurslar bilan ta'minlash

amaliyoti davom etmoqda. Inklyuziv ta'limning afzalliklari, shuningdek, ijtimoiy ko'nikmalar, tenglik va shaxsiy rivojlanishga bo'lgan ta'siri jamiyatdagi barqarorlikni oshiradi va jamiyatning barcha a'zolari uchun yaxshilangan imkoniyatlar yaratadi. Inklyuziv ta'limni yanada rivojlantirish uchun davlat, ta'lim muassasalari va jamiyatning umumiy sa'y-harakatlari muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi. - Toshkent, O'zbekiston, 2017. - 48 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik-har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. - Toshkent, O'zbekiston, 2017. - 104 b.
2. " O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi (2010). "Ta'lim to'g'risidagi qonun." Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi.
3. Mustafayeva, S. (2019). "Inkluziv ta'lim: O'zbekiston tajribasi va rivojlanish istiqbollari." Ta'lim va jamiyat jurnali, 12(2), 34-40.